

HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2002

Styrking av demokratiet i en splittet verden

Printed by United Nations
Development Programme (UNDP)
Nordic Office

Phone: (45) 35 46 70 00
Fax: (45) 35 46 70 95
Midtermolen 3
P.O. Box 2530
DK - 2100 Copenhagen Ø

Forord

Human Development Report 2002 slår fast at politikk er minst like viktig for menneskelig utvikling som økonomi. For å bekjempe fattigdom kreves ikke bare økonomisk vekst. De fattige må ha politisk makt.

Etter den kalde krigen så verden med stor optimisme på innføringen av flerpartivalg og demokrati i de tidligere østblokklandene. En rekke militærdiktaturer i Latin Amerika og Afrika hadde allerede innført nye og mer demokratiske systemer.

I dag er mye av optimismen byttet ut med skuffelse og frustrasjon. Av 81 nye demokratier som er innført siden 1980, regnes bare 47 som reelt demokratiske. Stadig flere av såkalt demokratiske myndigheter utviser urovekkende udemokratiske praksis. Flere har falt tilbake til autoritært styre eller konflikt. Gapet mellom fattig og rik har økt, og mange innbyggere har mistet troen på at de folkevalgte følger folkets vilje. De har mistet troen på at regjeringen er i stand til å sørge for helsetilbud, arbeidsplasser og personlig sikkerhet.

Likevel argumenterer UNDPs Human Development Report 2002 for at demokrati er den eneste styremåten som fremmer menneskelig utvikling. Menneskelig utvikling handler om å utvide valgmuligheter. Politisk frihet og frie valg er derfor en verdi i seg selv. I tillegg er politisk frihet nødvendig for at mennesker skal kunne påvirke politiske beslutninger som kan utvide deres sosiale og økonomiske muligheter.

I stedet for å miste troen på demokrati må vi arbeide for å styrke demokratiet ikke bare i bredden men også i dybden. Større åpenhet, ansvarlighet og deltakelse er nøkkelord, ikke bare i nasjonal sammenheng, men også i internasjonale institusjoner som IMF, Verdensbanken, WTO og FN.

Godt nasjonalt- og internasjonalt styresett er en forutsetning for å nå de internasjonale utviklingsmålene (Millennium Development Goals), blant annet å halvere verdens fattigdom innen 2015. Årets Human Development rapport gjør for første gang opp status for hvordan de ulike landene ligger an til å nå målene.

Rapporten og det norske sammendraget, artikler og pressemateriale kan du lese på www.undp.no. Sammendraget kan også bestilles fra FN-sambandet.

For mer informasjon om denne og/eller tidligere Human Development rapporter kontakt Ragnhild Imerslund ved UNDPs kontor i Oslo på tlf: 22122727 eller Nina Bull Jørgensen ved UNDPs nordiske kontor i København på tlf: 0045 35 46 71 56.

Vennlig hilsen

Rolf Aspestrand
Informationssjef
UNDPs Nordiske Kontor

Sammendrag av
**Human Development
Report 2002**

Innhold:

Forord

Styrking av demokratiet i en splittet verden	1
Balanseregning for menneskelig utvikling	13
Begrepsforklaring	17

Utvalgt statistikk (in English)

Nordic statistics

Description of the Human Development Indices

Human Development Index (HDI)

Human and income Poverty Index (HPI-1 and HPI-2)

Energy and the Environment

Gender-related Development Index (GDI)

Gender Empowerment Measure (GEM)

Subjective indicators of governance

Objective indicators of governance

Progress towards Millennium Development Goals

Styrking av demokratiet i en splittet verden

Sammendrag

Denne rapporten handler om politikk og menneskelig utvikling. Den handler om hvordan politiske krefter og institusjoner – formelle og uformelle, nasjonale og internasjonale – former menneskelige framskritt. Den handler om hva som skal til for at landene oppretter demokratiske regjeringssystemer som fremmer menneskelig utvikling for alle, i en verden der mange mennesker stenges ute.

Politikk har betydning for menneskelig utvikling fordi mennesker overalt ønsker å være fri til å bestemme over sin egen skjebne, uttrykke sine meninger og delta i avgjørelsene som former deres liv. Disse mulighetene er like viktige for den menneskelige utvikling, som det å kunne lese eller å ha god helse. Menneskelig utvikling handler om å utvide menneskers valgmuligheter.

På 1980- og 1990-tallet skjedde store framskritt i verden i forhold til å åpne politiske systemer og utvide den politiske friheten. 81 land tok betydelige skritt i demokratisk retning, og 140 av verdens nærmere 200 land avholder nå flerpartivalg. Dette er flere enn noen gang tidligere. Men euforien over den kalde krigens slutt har siden måttet vike for de dystre realitetene som kjennetegner det 21. århundres politikk.

Mange utviklingsland kastet seg ut i demokratiseringsprosessen på tross av massiv fattigdom og utbredt sosial og økonomisk spenning. Flere av landene som etter 1980 beveget seg i demokratisk retning, har siden gått tilbake til et mer

autoritært styresett: enten militært, som i Pakistan etter 1999, eller pseudo-demokratisk, som i Zimbabwe de senere årene. Flere andre land har kjørt seg fast i en blanding av demokrati og autoritært styre, med begrenset politisk frihet og en lukket eller dårlig fungerende politikk. Andre, deriblant mislykkede stater som Afghanistan og Somalia, har blitt utklekningsområder for ekstremisme og voldelig konflikt.

Selv der de demokratiske institusjonene er fast etablert, føler innbyggerne seg ofte maktesløse i forhold til å påvirke den nasjonale politikken. Innbyggerne og deres regjeringer føler seg også prisgitt internasjonale krefter som de har liten mulighet til å kontrollere. Gallup Internationals Millennium Survey spurte i 1999 mer enn 50 000 mennesker i 60 land om landet deres var styrt av folkeviljen. Mindre enn en tredel av de spurte svarte ja. Bare én av ti svarte at regjeringen deres gjenspeilet folkeviljen.

Globaliseringen skaper større gjensidig avhengighet. Likevel virker verden mer splittet enn før – mellom fattig og rik, mektig og maktesløs, og mellom dem som ønsker den nye globale økonomien velkommen og dem som krever en kursendring. Terrorangrepene i USA 11. september 2001 har kastet nytt lys over disse skillelinjene, der strategiske militærallianser igjen er blitt fokus for utformingen av den nasjonale politikken. Angrepene har også ansporet til opphetede debatter om farene ved å sette menneskerettighetene til side til fordel for den nasjonale sikkerheten.

For at politikk og politiske institusjoner skal kunne fremme menneskelig utvikling og sikre frihet og verdighet for alle, må demokratiet favne bredere og dypere

For at politikken og de politiske institusjonene skal kunne fremme menneskelig utvikling og sikre frihet og verdighet for alle, må demokratiet favne bredere og dypere. Dette er tema for denne rapporten.

Økonomisk, politisk og teknologisk sett har verden aldri virket friere – eller mer urettferdig.

På konferansen for finansiering av utvikling i Monterrey i Mexico i mars 2002 vurderte verdens ledere og politikere hvor langt man har kommet i retning av å nå målene for fattigdomsbekjempelse og utvikling som ble fastsatt under FNs tusenårstoppmøte i 2000. De ga også løfte om en global innsats uten sidestykke for å nå disse målene innen 2015.

Mange utviklingsland gjør store framskritt på flere fronter, særlig når det gjelder å skaffe grunnutdanning til alle og lik mulighet til utdanning for kvinner og menn. For store deler av verden er utsiktene likevel dystre. Med dagens utvikling vil 33 land med mer enn ¼ av verdens befolkning nå færre enn halvparten av målene innen 2015. Dersom de globale framskrittene fortsetter i samme sneglefart, vil det ta mer enn 130 år før sult er utryddet i verden.

To problemer virker uoverstigelige. Det første er inntektsfattigdom. I følge optimistiske anslag trenger utviklingsland en årlig vekst på 3,7 % i inntekt per innbygger for å halvere andelen mennesker som lever for under én dollar dagen. I løpet av de ti siste årene har kun 24 land hatt så stor vekst. Blant dem er Kina og India, som er de mest folkerike utviklingslandene. 127 land med 34 % av verdens befolkning har ikke hatt samme vekst. Mange har opplevd

negativ vekst de siste årene, og andelen av befolkningen som lever i fattigdom har økt.

Det andre store problemområdet er barnedødeligheten. 85 land ligger an til å nå eller har allerede nådd målet om å redusere dødeligheten for barn under fem år med to tredeler (siden 1990). Men disse landene utgjør mindre enn 1/4 av verdens befolkning. Samtidig ligger 81 land med mer enn 60 % av verdens befolkning ikke an til å nå dette målet innen 2015.

Det mest urovekkende er at de landene som ligger dårligst an til å nå målene er de fattigste, de minst utviklede landene. De fleste av disse ligger i Afrika sør for Sahara: 23 av 44 land i regionen mislykkes på de fleste områder. For ytterligere 11, som Angola og Rwanda, har vi for få data til å kunne si noe om situasjonen. Sør-Afrika er det eneste landet i regionen der mindre enn 10 % av barna er underernært. I seks land (f.eks. Eritrea, Etiopia og Niger) er andelen underernærte barn på mer enn 40 %. Med mindre det skjer en drastisk omveltning, er det fare for at verdens ledere om en generasjon vil fastsette de samme målene igjen.

Disse blandede trendene synliggjør et urovekkende paradoks. Med utbredelse av demokratiet, integrasjon av nasjonale økonomier og enorme teknologiske fremskritt kunne en forvente mer menneskelig frihet og større muligheter for å bedre folks livskvalitet. I altfor mange land synes friheten likevel å være mer truet enn noen gang.

Demokrati: Verden er mer demokratisk enn noensinne. 140 land avholder flerpartivalg. Av disse er bare 80 land, med 55 % av verdens befolkning, fullt ut demokratiske. I 106 land er fortsatt viktige sivile og politiske friheter begrenset.

På samme måte som menneskelig utvikling forutsetter mer enn økte inntekter, forutsetter godt styresett for menneskelig utvikling mer enn effektive offentlige institusjoner

Fred: Antallet kriger mellom land er redusert betraktelig. Rundt 220 000 mennesker døde i konflikter mellom land på 1990-tallet, mot nesten tre ganger så mange på 1980-tallet. Men sivile konflikter gjør større skade enn noen gang før. På 1990-tallet ble rundt 3,6 millioner mennesker drept som følge av krig innenfor en stats grenser, og antallet flyktninger og internt fordrevne økte med 50 %.

Muligheter: Ny teknologi og tettere økonomisk integrasjon legger grunnlaget for ekte globale markeder. Men i mylderet av nye økonomiske muligheter lever fremdeles 2,8 milliarder mennesker for under to dollar dagen. De rikeste 1 % av verdens befolkning mottar like mye inntekt hvert år som de fattigste 57 %. I mange deler av Afrika sør for Sahara blir livsvilkårene for de fattigste stadig verre.

Enkelte mener at det å bygge bro over kløften mellom mulighet og virkelighet er et spørsmål om tid og politisk vilje. For andre er ikke problemet at endringene skjer så sakte – det er selve retningen som er problemet. På ett område er det likevel bred enighet: politikken og de politiske institusjonene er enda viktigere for menneskelig utvikling i en verden der vi blir stadig mer avhengig av hverandre. I diskusjoner om utvikling legges det stadig mer vekt på begreper som institusjoner og godt styresett. Disse debattene har fokusert på effektiviteten i regelverk og offentlige institusjoner for å få markedene til å virke, og for å fremme økonomisk vekst. Det er viktig med transparente og profesjonelle skattesystemer og rettssystemer som har evne til å håndheve kommersielle kontrakter.

Slike spørsmål er svært viktige for menneskelig utvikling. Når institusjonene fungerer dårlig, er det som regel de fattige og mest sårbare som lider mest. Men på

samme måte som menneskelig utvikling forutsetter mer enn økte inntekter, forutsetter godt styresett for menneskelig utvikling mer enn effektive offentlige institusjoner. Godt styresett forutsetter også at man hjelper fram rettferdige, ansvarlige institusjoner som verner om menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. Det handler ikke bare om at dommere har utdanning, men også om at de overholder rettssikkerheten og behandler alle likt, uansett rase og klasse. Det handler ikke bare om å bygge skoler, men også om at skolene i fattige områder er like velutstyrte som skolene i velstående områder.

Dette er fremdeles relativt ny og upløyd mark for den seriøse forskningen, og man kjenner ennå ikke helt og fullt sammenhengen mellom de politiske institusjonene på den ene siden og de økonomiske og sosiale konsekvensene på den andre siden. Denne rapporten tar for seg disse forholdene med henblikk på å framskynde den menneskelige utvikling. Rapporten hevder at landene bare vil kunne fremme menneskelig utvikling for alle når de har styresett som står fullt ut ansvarlige overfor folk – og når alle kan delta i debattene og avgjørelsene som former livet deres.

Å fremme menneskelig utvikling krever styresett som er demokratisk både i innhold og form – som er både for folket og av folket.

Et demokratisk styresett er i seg selv verdifullt for folk. I tillegg kan demokratiet fremme den menneskelige utvikling - av tre grunner:

For det første er politisk frihet og muligheten til å delta i avgjørelser som former ens liv grunnleggende menneskerettigheter. Dette er i seg selv en del av den

Et land vil bare kunne fremme menneskelig utvikling for alle når det har styresett som står fullt ut ansvarlige overfor folk – og når alle kan delta i debattene og avgjørelsene som former livet deres

Hva slags demokrati en nasjon velger å utvikle avhenger av historie og nasjonale forhold – landene vil nødvendigvis bli ”demokratisk forskjellige”

menneskelige utvikling. I Brunei Darussalam, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi-Arabia og De forente arabiske emirater er kvinners stemmerett aldri blitt anerkjent. Uansett inntekt begrenser dette i betydelig grad de valgmulighetene de har i livet sitt. Demokratiet er den eneste politiske styreform som garanterer politiske og sivile friheter og retten til å delta. I så måte er demokratisk styre et gode i seg selv.

For det andre bidrar demokratiet til å beskytte mennesker fra økonomisk og politisk katastrofe – fra hungersnød og kaos. Dette er ingen liten bragd. Det kan faktisk innebære forskjellen mellom liv og død. Nobelprisvinner Amartya Sen har vist hvordan frie valg og en fri presse gir politikerne i demokratier mye større politisk incentiv til å unngå hungersnød.

Det antas at to millioner mennesker – utrolige 10 % av landets befolkning – har dødd av sult i Den demokratiske folkerepublikk Korea siden 1995. Nesten 30 millioner mennesker døde av sult i Kina i 1958-1961. India har på sin side ikke hatt hungersnød siden staten ble opprettet i 1947, til tross for at avlingene har slått alvorlig feil. Da matproduksjonen ble hardt rammet under tørken i Maharashtra i 1973 reagerte de folkevalgte med offentlige arbeidsprogrammer for fem millioner mennesker, og landet unngikk hungersnød.

Demokratier bidrar også til politisk stabilitet ved at det gis rom for politisk opposisjon og maktovertakelse. Mellom 1950 og 1990 var opptøyer og demonstrasjoner mer vanlig i demokratier, men de var mer destabiliserende i diktaturer. Dessuten forekom krig oftere under styresett som ikke var demokratiske, og det fikk mye større økonomiske konsekvenser.

For det tredje kan demokratisk styresett utløse en fordelaktig utviklingsyklus, fordi

politisk frihet setter folk i stand til å presse fram en politikk som gir dem bedre sosiale og økonomiske muligheter. En åpen offentlig debatt bidrar til at lokalsamfunnene kan utforme sine prioriteter. I land som Indonesia, Mexico og Polen har skritt i retning av demokratisering og politisk åpenhet bidratt til å utvikle denne type fordelaktig syklus. En fri presse og aktivisme i det sivile samfunn har gitt folk nye måter å delta i politiske beslutninger og debatter på.

To fremragende eksempler er budsjettering ut fra prinsipper om nærdemokrati og kjønn. I Porto Allegre i Brasil har borgernes deltakelse i planleggingen av de kommunale budsjettene bidratt til å flytte ressursene over til områder som er livsviktige for menneskelig utvikling. I de syv første årene av eksperimentet økte antallet husholdninger med tilgang til vann (fra 80 % til 98 %), og andelen av befolkningen med tilgang til sanitære installasjoner ble nesten fordoblet (fra 46 % til 85 %).

Kjønnssensitiv budsjettering som undersøker følgene av nasjonale og lokale budsjetter for likestillingen er utført i minst 40 land. I Sør-Afrika har slikt arbeid lært parlamentarikerne å granske budsjettforslag, det har ført til at analyser som tar hensyn til likestillingsperspektivet er blitt innlemmet i regjeringens politiske dokumenter, og til en mer effektiv målretting av offentlige utgifter.

Sammenhengen mellom demokrati og menneskelig utvikling oppstår ikke automatisk. Når en liten elite dominerer de økonomiske og politiske beslutningene, kan det føre til at sammenhengen mellom demokrati og rettferdighet brytes.

I de senere årene har folk verden rundt kjempet for og oppnådd demokrati i håp om å få større politisk frihet og bedre sosiale og økonomiske muligheter. Mange føler nå at demokratiet ikke har innfridd forventningene. På 1990-tallet skjedde det en kraftig økning i inntektsforskjellene og fattigdommen i Øst-Europa og Samveldet av uavhengige stater (SUS), noen ganger til uante høyder. Og antallet mennesker som lever i fattigdom fortsatte å øke i Afrika sør for Sahara til tross for at demokratiet er mer utbredt.

Når demokratiske regjeringer ikke i møtekommer de fattiges behov fristes befolkningen til å støtte autoritære eller populistiske ledere, som hevder at en innskrenking av sivile og politiske rettigheter vil akselerere økonomisk vekst og fremme stabilitet og sosiale framskritt. I Latin-Amerika går store inntektsforskjeller og fattigdom hånd i hånd med liten tillit til politiske institusjoner. Dette fører til større aksept av autoritært styre og brudd på menneskerettighetene.

Autoritære ledere lover bedre resultater og hevder at demokratiet må ofres for økonomisk vekst og sosiale framskritt. Men det finnes ikke noe bevis for en slik vekselvirkning. Statistiske undersøkelser viser at verken autoritært styre eller demokrati er faktorer som bidrar til å avgjøre den økonomisk veksten eller fordeling av goder. Ulike erfaringer verden rundt støtter disse resultatene. Costa Rica, det mest stabile demokratiet i Latin-Amerika, oppnådde 1,1 % årlig vekst i inntekt per innbygger mellom 1975 og 2000. Dette er en større og raskere vekst enn regionens gjennomsnitt på 0,7 %, og landet kan vise til den mest rettferdige fordelingen av inntekter, utdanning og helsetjenester i regionen. I Brasil derimot eksisterer demokratiet side om side med økonomiske og sosiale ulikheter som er blant de største i

verden. Det mer autoritære Paraguay oppnådde regionens gjennomsnitt når det gjelder inntektsvekst per innbygger, men har lyktes dårlig med å utvide menneskenes sosiale og økonomiske muligheter.

Et demokrati som gir folk makt må bygges. Det kan ikke importeres.

I mange land er det en sentral utfordring for utviklingen av demokratiet å bygge opp de viktigste institusjonene i demokratisk ledelse.

- Et representativt system, med velfungerende politiske partier og interessegrupper.
- Et valgsystem som garanterer frie og rettferdige valg samt allmenn stemmerett.
- Et system med kontroll og balanse basert på maktfordeling mellom et uavhengig rettssystem og en uavhengig lovgivende makt.
- Et levende sivilt samfunn som er i stand til å overvåke regjering og næringsliv – og som kan frambringe alternative former for politisk deltakelse.
- Frie og uavhengige medier.
- Effektiv sivil kontroll over militæret og andre sikkerhetsstyrker.

Disse institusjonene kommer i mange forskjellige former og utgaver. Hva salgs demokrati en nasjon velger å utvikle avhenger av historie og nasjonale forhold. Derfor vil landene nødvendigvis bli ”demokratisk forskjellige”. Felles for alle land er at demokratiet handler om mye mer enn en enkelt beslutning eller et hastig arrangert valg. Det kreves politisk utvikling

på et dypere plan for å forankre demokratiske verdier og demokratisk kultur i alle deler av samfunnet – en prosess som formelt sett aldri vil bli fullført.

Det fører til en viss spenning når demokratiske institusjoner bygges, uten at det oppnås en rettferdig sosial og økonomisk utvikling. Å gi alle formell politisk likestilling skaper ikke et likt ønske eller lik evne til å delta i politiske prosesser – eller lik evne til å påvirke resultatene. Ubalanse i fordelingen av ressurser og politisk makt undergraver ofte prinsippet om én person, én stemme – og formålet med demokratiske institusjoner. Rettergang og reguleringsinstitusjoner blir alle undergravd dersom en elite dominerer på bekostning av kvinner, minoriteter og de som ikke har makt.

De 20 siste årene er det oppstått mange nye måter for folk å delta i offentlige debatter og offentlig virksomhet på

Et avgjørende problem er penger i politikken. Penger undergraver demokratiske institusjoner når de får utilbørlig innflytelse over hvem som blir valgt, og hva lovgiverne stemmer for. Eksempler fra den senere tid er debatten i USA om reform av valgkampfinansieringen og debatten omkring de økonomiske forbindelsene mellom Enron og ledende politikere fra de to store partiene. Dette er alvorlige problemstillinger i demokratier både av eldre og nyere dato.

Presidentkandidatene ved det amerikanske valget i 2000 brukte 343 millioner dollar på sine valgkamper mot 92 millioner dollar i 1980. Medregnet partienes utgifter var de samlede valgkampkostnadene i 2000 sannsynligvis på mer enn 1 milliard dollar. Michael Bloomberg brukte rekordhøye 74 millioner dollar på å bli borgermester i New York i 2001. Det tilsvarer 99 dollar per stemme. Hans viktigste motstander brukte 17 millioner dollar.

Ettersom valgkampkostnadene øker, øker også faren for at politikerne skal bli

uforholdsmessig påvirket av næringslivsinteresser. Private foretak ga 1,2 milliarder dollar i politiske bidrag i de ulike valggrundene i 2000, omtrent 14 ganger mer enn det allerede anselige beløpet fra fagforeningene og 16 ganger mer enn andre interessegrupper. Selv om mange europeiske land har strengere regler for finansiering fra private foretak, er det liknende tendenser i mange andre land. I India kom 80 % av finansieringen av de største partiene i 1996 fra store foretak.

Samtidig er politiske partier i tilbakegang i mange deler av verden. I Frankrike, Italia, Norge og USA utgjør det samlede medlemskap i etablerte politiske partier bare halvparten av hva det gjorde for 20 år siden, noen ganger mindre. Nye meningsmålinger fra Latin-Amerika og Sentral- og Øst-Europa viser at folk har større tiltro til TV enn til politiske partier.

For å få i gang en fordelaktig menneskelig utviklingsyklus, må man også fremme demokratisk politikk.

For å fremme demokratisk politikk må man bygge ut mulighetene til utdanning, slik at folk blir i stand til å ta ordentlig del i politikken. Det innebærer blant annet at man støtter opp under utviklingen av organisasjoner i det sivile samfunn og andre uformelle institusjoner, slik at de demokratiske institusjonene blir bedre i stand til å representere folket.

De 20 siste årene har det oppstått mange nye måter for folk å delta i offentlige debatter og offentlig virksomhet på. Selv om det har vært en tilbakegang med hensyn til medlemskap i politiske partier, fagforeninger og andre tradisjonelle redskaper for kollektiv handling, har det skjedd en eksplosjon i støtten til frivillige organisasjoner

(NGO-er) og andre, nye organisasjoner i det sivile samfunn. I 1914 fantes det 1083 internasjonale NGO-er. I 2000 var det mer enn 37 000, hvorav 1/5 var opprettet på 1990-tallet. I de fleste utviklingsland har det funnet sted en enda kraftigere økning i antallet innenlandske NGO-er og organisasjoner med allmenntilgitt formål. I 1996 hadde India mer enn én million organisasjoner med allmenntilgitt formål, og Brasil hadde 210 000.

Alt i alt går det i dag mer enn syv milliarder bistandsdollar til utviklingsland gjennom internasjonale NGO-er. Dette gjenspeiler og støtter en dramatisk utvidelse av virksomheten til NGO-ene i felten, både hva omfang og type angår. I tillegg til å støtte utviklingsprosjekter, har NGO-ene antatt en mer aktiv rolle ved lokal beslutningstaking og overvåkingsprosesser og utvikler nå nye samarbeidsorienterte former for styresett. Forest Stewardship Council bringer sammen miljøgrupper, trelastindustri, skogsarbeidere, urbefolkning og organisasjoner i det sivile samfunn som sertifiserer tømmer basert på bærekraftig hogst for eksport. I Porto Alegre i Brasil, og andre steder omfatter budsjettprosessene nå konsultasjoner med organisasjoner i det sivile samfunn. I Storbritannia er kvinnenes budsjettgruppe invitert til å gjennomgå regjeringens budsjettforslag.

Det frivillige arbeidet har også gode tider. I Nederland er slikt arbeid anslått til å utgjøre 445 000 fulltidsjobber, tilsvarende 13,6 milliarder dollar. I Republikken Korea nedlegger nærmere 3,9 millioner mennesker mer enn 451 millioner timer i frivillig arbeidsinnsats, som har en verdi i overkant av to milliarder dollar. I Brasil gir minst 16 % av den voksne befolkningen bort tiden sin gratis. Vanlige folk kan engasjere seg i den offentlige debatt om politiske spørsmål gjennom forbrukeraksjoner – som boikott

av tepper laget av barn eller kjøp av varer som støtter små kaffeprodusenter. Trussel om slike aksjoner kan tvinge bedriftene til å vise offentlig ansvar i tråd med offentlighetens forventninger til deres samfunnsansvar.

I disse og andre eksempler ligger det enorme muligheter til å utvide deltakelsen i den politiske styringen og til å fremme en mer rettferdig fordeling. Alt i alt har det sivile samfunn til oppgave å styrke de demokratiske institusjonene, ikke undergrave dem.

Organisasjoner i det sivile samfunn passer ikke umiddelbart inn i de tradisjonelle modellene for politisk styring og ansvarsforhold. Dette er en av grunnene til at de har verdi for demokratiet. Men når slike grupper har sitt utspring i én enkelt dagsorden eller anvender strategier som strider mot demokratiske verdier, kan de være både sivile og ”usivile”. Framveksten av slike grupper innebærer en utfordring for et ekte demokratisk, politisk engasjement.

Det finnes ingen enkle løsninger på dette problemet, men mange organisasjoner i det sivile samfunn innser at de må være offentlig ansvarlige for sine handlinger. I Etiopia har innenlandske NGO-er vedtatt retningslinjer som et middel til effektiv selvkontroll. Reglene framhever betydningen av åpenhet og ansvar – og behovet for å sikre at organisasjonene virkelig representerer dem som berøres av deres arbeid.

Frie og uavhengige medier er en annen grunnpilar i et demokrati. Verden over er det fortsatt knyttet begrensninger til grunnleggende borgerrettigheter – til yttingsfriheten og møte- og informasjonsfriheten. Svært få land har for eksempel en offentlighetslov.

For å være allmenne og uavhengige må mediene ikke bare være fritatt for statlig kontroll, men også for press fra næringslivs- og politiske interesser

I mange land har større pressefrihet og ny teknologi gitt mediene mulighet til å bidra mer til en demokratisk politikk ved å åpne opp for den offentlige debatt og ved å avsløre korrupsjon og misbruk. Ved valget i Ghana i 2000 skyldtes åpenheten omkring resultatene delvis det store antallet private radiostasjoner rundt om i landet. Stasjonene gjorde det vanskelig å forfalske resultatene, slik at folk festet lit til resultatet som ble offentliggjort.

Særlig i utviklingslandene har de fleste vanlige borgere fått tilgang til mange flere informasjonskilder enn de hadde for ti år siden. Og denne informasjonen er i mindre grad underlagt streng statlig kontroll. For å være allmenne og uavhengige må mediene imidlertid ikke bare være fritatt for statlig kontroll, men også for press fra næringslivs- og politiske interesser. Samtidig som markedsreformer og større økonomisk integrasjon har redusert det statlige eierskapet i mediene, er det skjedd en større konsentrasjon av privat eierskap. Fire private mediegrupper eier 85 % av de britiske dagsavisene, det vil si to tredeler av det totale opplaget. I USA kontrollerer seks selskaper mesteparten av mediene.

Kommersielt og politisk press vil alltid gi en forvrengt framstilling av det som skjer på markedet for ideer. Men når politikken eller næringslivet får overdreven innflytelse, er ikke løsningen å vende tilbake til streng statlig kontroll. Mediene må være frie, men også ansvarlige. Derfor framhever man betydningen av høye standarder for profesjonalitet og etikk. Journalister og medier er bare frie når de tjener offentligheten først og dernest regjeringen eller private aksjonærer. Det finnes en rekke ordninger som fremmer disse målene uten å ty til statlig kontroll, som for eksempel selvkontroll gjennom uavhengige organer og presseetiske retningslinjer, bruk av offisielle ombudsmenn og utdanning og bevisstgjøring av journalister.

Demokratisk kontroll over sikkerhetssektoren må også prioriteres – ellers risikerer man at de som egentlig burde sørge for personlig sikkerhet og fred i stedet undergraver sikkerheten.

Desillusjonerte folk er ikke det eneste problemet verdens demokratier står overfor. I mange av dem ligger det en enda større hindring i militærets, politiets og etterretningstjenestenes utstrakte makt – for ikke å nevne krigsherrene, de paramilitære gruppene og de private sikkerhets-selskapene.

I andre halvdel av det 20. århundre ble 46 valgte regjeringer styrtet med makt av et autoritært styre. Siden 1989 har nasjonale hærer grepet direkte inn i politikken i 13 afrikanske land sør for Sahara, dvs. i hvert fjerde land i regionen. I enkelte land, som Nigeria i 1993 og Myanmar i 1990, har militære ledere vristet til seg kontrollen fra (eller latt være å overgi makten til) valgte regjeringer under påskudd av å opprettholde den sivile fred. I andre land, som i Zimbabwe i 2000-2002, har valgte regjeringer selv undergravd demokrati og personlig sikkerhet ved å bruke deler av sikkerhetssektoren for å nå sine egne mål. I andre land igjen er faren for en feilslått stat – med en oppstykket eller endog privatisert sikkerhetssektor– like stor som faren for å vende tilbake til et brutalt og autoritært styre.

Når den samfunnsmessige orden i et land bryter sammen, er det som regel de fattige som lider først, og mest. Alt for ofte blir volden mot sivile utført av styrker som står under regjeringens kontroll. I det 20. århundre var regjeringer ansvarlig for drap av rundt 170 millioner mennesker, langt flere enn antallet som ble drept i kriger mellom land.

Udemokratisk ledelse av sikkerhetsstyrkene kan også forstyrre sikkerhetsprioriteringen. Regjeringer i mange land fortsetter å militarisere sine politistyrker og visker dermed ut skillet mellom politiet og militæret. Et annet problem kan være at politiet blir underfinansiert i alvorlig grad. Uten en demokratisk, sivil kontroll over sikkerhetsstyrkene og en effektiv og upartisk nasjonal politistyrke, kan ikke en stat garantere for folks sikkerhet. Dette bidrar til å hemme den menneskelige utviklingen.

Selv i gamle demokratier er forholdet mellom sivilbefolkningen og sikkerhetsstyrkene sjelden ideelt. Men oppmuntrende eksempler fra noen nye demokratier som Sør-Afrika, flere østeuropeiske land og latinamerikanske land som tidligere ofte var utsatt for kupp, viser at framgang er mulig. Suksess på dette området kan bidra til den videre prosessen med å styrke de demokratisk politikk og institusjoner. Det kan også styrke den ytre freden og stabiliteten ettersom kriger mellom demokratiske land er relativt sjeldne.

En grunnleggende forutsetning for framgang i krigsherjede samfunn er å ta tilbake kontrollen over de væpnede styrker. Ellers vil fredsbevarende innsats alltid stå overfor faren for tilbakeslag, særlig ved forsøk på å dele makten og utvide den politiske representasjonen. Mangel på kontroll kan også resultere i uhemmet lovløshet og skape et gunstig klima for voldelige ekstremister, som vi så i Afghanistan og Somalia på 1990-tallet.

Det er imidlertid mulig å komme fram til en løsning, selv under slike forhold. Det krever politiske ledere som føler seg forpliktet til å skape inkluderende og rettferdige prosesser – spesielt når det gjelder å demobilisere og reintegrere tidligere stridende. De må bygge opp etnisk balan-

serte og profesjonelle sikkerhetsstyrker og investere i en rettferdig og vedvarende fred, for eksempel ved å ta i bruk nyere metoder som sannhetskommisjoner. For å gjenreise en nasjon må man skape politisk rom for en bredt anlagt forsoning og få fram dynamiske lokale ledere, blant dem kvinner og ungdom. I enkelte tilfeller, som i Afghanistan og Øst-Timor, trenger landene også internasjonal hjelp i stor skala for å opprettholde ro og orden, stille dem som bryter menneskerettighetene til ansvar og for å bygge opp demokratiske institusjoner som kan løse dyptgående tvister uten å ty til vold.

Global gjensidig avhengighet forutsetter også større deltakelse og ansvar i den globale beslutningsprosessen.

Å gi mennesker muligheten til å påvirke beslutninger som berører deres eget liv og stille egne ledere til ansvar, er ikke lenger bare et nasjonalt spørsmål. I en integrert verden har slike demokratiske prinsipper en global dimensjon, fordi globale regelverk og aktører ofte berører folks liv i like stor grad som nasjonale regelverk og aktører.

Denne nye virkeligheten har gitt seg utslag i en bølge av antiglobaliseringsdemonstrasjoner, som har rammet både industriland og utviklingsland. Selv om demonstrasjonene tar ulik form og opererer med forskjellige dagsordener, står de ofte sammen om kravet om at globale aktører og institusjoner må bli mer inkluderende og lydhøre overfor problemene til verdens fattigste. Protestantene er ikke alene om å anse dette som et problem som det haster å gjøre noe med.

I 2001 ble det opprettet et globalt helsefond for å rette opp skjevheter i medisinsk

I en integrert verden har demokratiske prinsipper en global dimensjon, fordi globale regelverk og aktører ofte berører folks liv i like stor grad som nasjonale regelverk og aktører

Økt pluralisme i den globale politikken har fått drahjelp av nye samarbeidsformer mellom regjeringene og organisasjoner fra det globale sivile samfunn

forskning. Malaria dreper for eksempel minst én million mennesker i året, nesten alle i de fattigste landene. På 1950-tallet tok Verdens helseorganisasjon sikte på å utrydde sykdommen. Men i løpet av de siste tiårene har den fått lite offentlig støtte til forskning eller behandling. I 1992 var mindre enn 10 % av de medisinske forskningsressursene i verden rettet mot de sykdommene som utgjør 90 % av den globale sykdomsbyrden.

De internasjonale handelsreglene har også motarbeidet utviklingslandenes økonomiske interesser. De har ikke lyktes i å forhindre proteksjonistisk misbruk i industrialiserte land, særlig gjennom antidumpingsregler og andre ikke-tollbaserte handelshindringer. I gjennomsnitt er industrilandenes tollsatser for import fra utviklingslandene fire ganger høyere enn tollsatsene for import fra andre industriland. I tillegg gir landene som tilhører Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) rundt én milliard dollar om dagen i innenlandske jordbruks-subsidier – mer enn seks ganger det beløpet disse landene bruker på internasjonal utviklingsbistand.

Det er to store utfordringer forbundet med å bygge opp et mer inkluderende og ansvarlig globalt styresett. Den første utfordringen består i å øke pluralismen: å skape større rom for grupper som står utenfor statens formelle institusjoner, slik at de kan spille en aktiv rolle i globale beslutningsprosesser. Det er særlig viktig å utvikle nye ordninger for å endre de private foretakenes atferd. Den andre utfordringen består i å øke deltakelse og ansvar i multilaterale institusjoner for at utviklingslandene skal kunne spille en større rolle.

Større pluralisme i globale beslutningsprosesser. Gjennom en rekke høyt profilerte kampanjer har sivile samfunns-

bevegelser gjort det mulig å få større pluralisme på globalt nivå. Taktikken har tildels vært dramatisk og effektiv, slik som den menneskelige lenken for gjeldslette som Jubilee 2000 benyttet da de omringet lederne av G8-landene på deres møte i Birmingham i Storbritannia i 1998. Liknende aksjoner har satt søkelyset på andre spørsmål – fra ”bloddiamantenes” rolle i finansieringen av geriljakrigger i Afrika til hvordan WTOs (Verdens handelsorganisasjon) TRIPS-avtale truet med å frata de fattige tilgangen til livsviktige medisiner.

Den økte pluralismen i den globale politikken har også fått drahjelp av nye former for samarbeid mellom regjeringer og organisasjoner fra det globale sivile samfunn. Det mest vellykkede uttrykket for dette er kanskje traktaten fra 1998 om opprettelsen av Den internasjonale straffedomstol. Traktaten ble nylig ratifisert på tross av motstand fra flere nøkkelstater. Dette sier mye om støtten som flere hundre menneskerettighetsorganisasjoner verden rundt har mobilisert.

Det bygges også større pluralisme inn i internasjonale ordninger og systemer, som for eksempel Verdenskommisjonen for dammer – Det internasjonale pengefondets (IMF) og Verdensbankens nye, konsultative metode for å utforme nasjonale strategier for fattigdomsreduksjon – og FNs Global Compact-initiativ for bedriftenes samfunnsansvar, som nylig ble lansert.

Økt deltakelse og ansvar i multilaterale institusjoner. Selv om framveksten av det globale sivile samfunn har skapt muligheter for å styrke demokratiet på internasjonalt nivå, trenger de eksisterende internasjonale institusjonene reform. Utviklingslandene bør få en sterkere stemme i deres virksomhet. I betraktning av disse institusjonenes enorme, og økende, inn-

flytelse, bør de også stilles mer til ansvar for sin politikk og sine handlinger.

Tenk på Verdens handelsorganisasjon. Hvert medlemsland har ett sete og én stemme, og dette er svært demokratisk. Men selve beslutningstakingen finner sted ved konsensus, som er sterkt påvirket av de største og rikeste landene. Skjevheten med hensyn til utviklingslandenes deltakelse er også åpenbar i de globale sivile samfunnsbevegelsene. Av de 738 NGO-ene som var akkreditert ved WTOs ministerkonferanse i Seattle i Washington i 1999, var 87 % fra industrialiserte land.

Det er et uunngåelig demokratisk underskudd i internasjonale organisasjoner fordi folk ikke får velge sine representanter til WTO, IMF, Verdensbanken eller FNs sikkerhetsråd direkte. Mange hevder at skjevhetene i den globale, politiske og økonomiske maktbalansen gjør at ikke-representative beslutningsprosesser på det mellomstatlige nivået til ikke er til å unngå. Dette er et viktig argument. Særlig USAs innflytelse i institusjoner som IMF og WTO har lite med formell stemmegivning å gjøre, og desto mer med USAs globale stilling å gjøre.

Det er kanskje ingen tilfeldighet at de mer representative internasjonale institusjonene, som FNs økonomiske og sosiale råd og FNs generalforsamling, også anses som de minst innflytelsesrike. Realiteten er at mektige land – som enhver internasjonal institusjon er avhengig av for å oppnå suksess – trekkes til de institusjonene som gir dem mest innflytelse. De tar makten sin med seg, det være seg til det ”grønne rommet” på WTOs møter eller til IMF’s styremøter. Forsøk på å øke utviklingslandenes representasjon må ta hensyn til denne grunnleggende realiteten.

Det er fremdeles i stor grad rom for å gjøre globale institusjoner mer demokratiske. Det er fremmet mange forslag om å fjerne åpenbar udemokratisk praksis, som veto-retten i FNs sikkerhetsråd og måten lederne i IMF og Verdensbanken velges på. En rekke kommisjoner, utredningsgrupper og organisasjoner i det sivile samfunn har også anbefalt tiltak for økt innsyn, for eksempel ved å offentliggjøre styrevedtakene i de største, internasjonale finansinstitusjonene og ved å gjøre beslutningsprosessen i WTO mer inkluderende og åpen.

IMF, Verdensbanken og De forente nasjoner har i de senere år gjort en betydelig innsats for å gi større innsyn og åpenhet. Framdriften i for mange av de mer ambisiøse forslagene om demokratisk reform, for eksempel i Sikkerhetsrådet, har så godt som stanset opp. Likevel er det fortsatt sterkt press for å få demokratiske prinsipper til å gjelde for slike organisasjoner, særlig fordi mange av dem er blitt er mye sterkere engasjert i økonomisk og sosial politikk på nasjonalt nivå. Desto sterkere internasjonale organisasjoner griper inn i følsomme styringsreformer i utviklingsland, desto større behov er det for at organisasjonene er åpne og ansvarlige.

Motstanden mot slike reformer har tradisjonelt gått på at beslutningsprosessen vil bli mer omstendelig og uhåndterlig. Men dette må stilles opp mot realitetene i en mer integrert verden. Uansett om målet er fred, økonomisk vekst eller bærekraftig miljø, vil internasjonal innsats for å fremme endring ikke virke dersom nasjonale aktører føler seg utestengt. Overalt står De forente nasjoner, IMF, Verdensbanken og WTO overfor det faktum at eierskap har betydning. De ledende globale maktene vil antakelig i økende grad ta innover seg at følelsen i utviklingslandene av å være utestengt og

Internasjonal innsats for å fremme endring virker ikke dersom nasjonale aktører føler seg utestengt

maktesløs kan true den økonomiske veksten og sikkerheten, både i industri-landene og utviklingslandene.

En erfaring fra det siste tiåret, er at nasjonale politiske institusjoner ikke klarer å holde tritt med de styringsmessige utfordringene som en mer integrert og gjensidig avhengig verden innebærer. Mens nye demokratier kjemper for å legge grunnlaget for et demokratisk styresett, vokser det fram nye krefter og institusjoner med sterk innflytelse over folks liv. Og nye typer konflikter sprer seg innenfor og over landegrensene.

Mange håpet at terrorangrepene 11. september ville anspore til global enhet i møtet med de utfordringene nasjonal og internasjonal politisk styring står overfor. Og det har kommet flere oppmuntrende signaler i retning av dette, som løftene om økt bistand fra Konferansen om finansiering av utvikling i mars 2002. Men det er like stor mulighet for at angrepene og deres etterspill ytterligere vil svekke de globale institusjonene, undergrave menneskerettighetene, og forårsake enda større sosial og økonomisk fragmentering.

Behovet for handling er innlysende. Det som gjenstår er viljen til å handle på en måte som fremmer demokratiet, utviklingen og utbredelsen av de menneskelige friheter verden rundt.

Balanseregnskap for menneskelig utvikling

GLOBALE FRAMSKRITT

GLOBAL FRAGMENTERING

DEMOKRATI OG DELTAKELSE

• Siden 1980 har 81 land tatt viktige skritt i demokratisk retning. 33 militærregimer er erstattet av sivile regjeringer• 140 av verdens nesten 200 land holder nå flerpartivalg, mer enn noen gang i historien	• Av de 81 nye demokratiene er bare 47 fullt ut demokratiske. Mange land viser få/ingen tegn på å bevege seg i demokratisk retning, og noen har falt tilbake til autoritært styre eller konflikt• Bare 82 land, med 57 % av verdens befolkning, er fullt ut demokratiske
• I 2000 var det 37 000 registrerte internasjonale NGO-er, en femdel mer enn i 1990. Mer enn 2150 NGO-er har konsultativ status hos FNs økonomiske og sosiale råd, og 1550 er tilknyttet FN-sekretariatets informasjonsavdeling	• 51 land har ikke ratifisert Den internasjonale arbeidsorganisasjons konvensjon om foreningsfrihet, og 39 har ikke ratifisert organisasjonens konvensjon om retten til å føre kollektive forhandlinger• NGO-er har fremdeles ikke konsultativ status hos FNs sikkerhetsråd eller generalforsamling. Bare 251 av de 1550 NGO-ene som er tilknyttet FN-sekretariatets informasjonsavdeling er basert i utviklingsland
• 125 land, med 62 % av verdens befolkning, har en fri eller delvis fri presse• Mellom 1970 og 1996 ble antallet dagsaviser i utviklingsland mer enn fordoblet, fra 29 til 60 eksemplarer per 1 000 mennesker, og antallet fjernsynsapparater ble 16-doblet	• 61 land, med 38 % av verdens befolkning, har fremdeles ingen fri presse• I 2001 døde 37 journalister i tjenesten, 118 ble fengslet og mer enn 600 journalister eller nyhetsorganisasjoner ble fysisk angrepet eller truet
• Antallet land som har ratifisert de seks viktigste menneskerettighetskonvensjonene har økt dramatisk siden 1990. Ratifikasjonene av Internasjonal konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ICESCR) og Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter (ICCPR) økte fra rundt 90 til nesten 150	• 106 land begrenser fremdeles viktige sivile og politiske friheter• 38 land har ikke ratifisert eller undertegnet ICCPR, og 41 har ikke ratifisert eller undertegnet ICESCR
• I 10 land er mer enn 30 % av parlamentarikerne kvinner	• På verdensbasis er bare 14 % av parlamentarikerne kvinner. I 10 land er ingen av dem kvinner
• Det ble bare nedlagt 6 vetoer i FNs sikkerhetsråd mellom 1996 og 2001 – sammenliknet med 243 mellom 1946 og 1995, et gjennomsnitt på 50 per tiår	• Verdens handelsorganisasjon drives på grunnlag av prinsippet om ett land, én stemme, men mesteparten av de viktigste beslutningene treffes av de ledende økonomiske maktene på møter i "det grønne rommet"• De administrerende direktørene for Frankrike, Tyskland, Japan, Den russiske føderasjon, Saudi-Arabia, Storbritannia og USA har 46 % av stemmeretten i Verdensbanken og 48 % i Det internasjonale pengefondet

ØKONOMISK RETTFERDIGHET

- Andelen av verdens befolkning som lever i ekstrem fattigdom falt fra 29 % i 1990 til 23 % i 1999
- På 1990-tallet ble den ekstreme fattigdommen halvert i Øst-Asia og Stillehavet, og ble redusert med 7 % i Sør-Asia
- Øst-Asia og Stillehavet oppnådde 5,7 % årlig vekst i inntekt per innbygger på 1990-tallet; Sør-Asia 3,3 %
- De rikeste 5 % av verdens befolkning har 114 ganger høyere inntekt enn de fattigste 5 %
- På 1990-tallet økte antallet mennesker i ekstrem fattigdom i Afrika sør for Sahara fra 242 millioner til 300 millioner
- I Sentral- og Øst-Europa og SUS sank inntekt per innbygger med 2,4 % per år på 1990-tallet; med 0,3 % i Afrika sør for Sahara
- 20 land i Afrika sør for Sahara, med mer enn halvparten av regionens befolkning, er fattigere nå enn i 1990. 23 land er fattigere enn i 1975
- Dagens mer enn 500 millioner brukere av Internett forventes å øke til nesten 1 milliard innen 2005
- 72 % av brukerne av Internett bor i OECD-land med høy inntekt, og utgjør 14 % av verdens befolkning. 164 millioner bor i USA

HELSE OG UTDANNING

- Siden 1990 har 800 millioner mennesker fått tilgang til forbedret vannforsyning, og 750 millioner har fått tilgang til forbedrede sanitærlegg
- 57 land (med halvparten av verdens befolkning) har halvert andelen av befolkningen som sulter, eller er på vei til å gjøre det innen 2015
- Enkelte utviklingsland har gjort framgang med hensyn til å håndtere hiv/aids. Uganda reduserte utbredelsen av hiv fra 14 % på begynnelsen av 1990-tallet, til rundt 8 % ved slutten av 1990-tallet
- Vaksinerings av barn i Afrika sør for Sahara er redusert til under 50 %
- Med dagens tempo vil det ta mer enn 130 år å avskaffe sult i verden
- Mellom 1970 og 2000 ble dødeligheten for barn under fem år redusert fra 96 til 56 per 1000 levende fødsler på verdensbasis
- Hver dag dør mer en 30 000 barn verden over av sykdommer som kan forebygges
- 100 millioner kvinner verden rundt er "savnet". De ville vært i live hvis det ikke hadde vært for barnedrap, omsorgssvikt og kjønnsbestemt abort
- Hvert år dør mer enn 500 000 kvinner som følge av graviditet og barnefødsel
- På verdensbasis steg innskriving i grunnskole fra 80 % i 1990 til 84 % i 1998
- 113 millioner barn i skolepliktig alder går ikke på skole – 97 % av dem er i utviklingsland
- 51 land, med 41 % av verdens befolkning, har oppnådd eller er på vei mot å oppnå allmenn innskriving i grunnskole
- 93 land, med 39 % av verdens befolkning, har ikke data for utviklingen med hensyn til innskriving i grunnskole
- 90 land, med mer enn 60 % av verdens befolkning, har oppnådd eller er på vei mot å oppnå likestilling i grunnutdanningen innen 2015 – og mer enn 80 land i den videregående utdanningen
- 60 % av barn som ikke går i grunnskole verden over er jenter
- Av verdens antatt 854 millioner voksne analfabeter er 544 millioner kvinner

FRED OG PERSONLIG SIKKERHET

- 38 fredsbevarende operasjoner er igangsatt siden 1990 – sammenliknet med kun 16 mellom 1946 og 1989
- Da det 60. landet ratifiserte Den internasjonale straffedomstol i april 2002, ble det opprettet en permanent struktur for å dømme forbrytelser mot menneskeheten
- Det forekom folkemord i Europa og Afrika, med 200 000 drepte i Bosnia i 1992-1995 og 500 000 drepte i Rwanda i 1994
- Det har vokst fram nye former for terrorisme, med mer en 3000 drepte fra mer enn 80 land i angrepene i september 2001 på World Trade Center i New York
- På 1990-tallet fant det sted en stor nedgang i antallet drepte i mellomstatlige konflikter. I løpet av tiåret var dette antallet 220 000 - nesten tre ganger mindre enn på 1980-tallet
- Nesten 3,6 millioner mennesker ble drept i krig innenfor en stats grenser på 1990-tallet
- På 1990-tallet økte antallet flyktninger og internt fordrevne med 50 %
- Halvparten av alle sivile krigsofre er barn, og på verdensbasis er antallet barnesoldater beregnet til 300 000
- Landminekonvensjonen fra 1997 er ratifisert av 123 stater, noe som gjenspeiler press fra rundt 1400 organisasjoner i det sivile samfunn i 90 land
- Viktige land som Kina, Den russiske føderasjon og USA har ikke undertegnet landminekonvensjonen
- 90 land er fremdeles sterkt berørt av landminer og udetonert ammunisjon, med 15 000-20 000 ofre hvert år

NB: Fotnotene til dette balanseregnskapet er å finne i selve rapporten.

ORDFORKLARINGER

BNP (GDP) per enhet energiforbruk

Forholdet mellom BNP (PPP US\$) og kommersielt energiforbruk, som måles i tilsvarende kilo olje. Dette forholdet måler energieffektivitet ved å sammenlikne faktisk BNP mellom landene i forhold til det energiforbruket som er nødvendig for å skape BNP. (Se *likhet i kjøpekraft, PPP*).

GDI (Indeks for kjønnsrelatert utvikling)

GDI måler resultatene på de samme områdene og bruker de samme variablene som HDI, men fanger inn ulikheter mellom kvinner og menn. Dess større kjønnsulikheten i grunnleggende menneskelig utvikling er, dess lavere er et lands GDI sammenliknet med landets HDI. GDI er ganske enkelt HDI redusert, eller justert ned, med kjønnsulikhet.

GEM (Mål for kvinners medbestemmelse)

GEM angir om kvinner kan delta aktivt i det økonomiske og politiske liv. Det måler kjønnsulikhet på viktige områder med hensyn til økonomisk og politisk deltaking og beslutningsmyndighet. GEM fokuserer på kvinners muligheter på den økonomiske og den politiske arena og er derfor forskjellig fra GDI, som indikerer kjønnsulikhet med hensyn til grunnleggende forutsetninger.

GINI-indeks

Måleenhet som angir hvor mye fordelingen av inntekt (eller forbruk) mellom individer eller husstander innad i landet avviker fra fullstendig lik fordeling. Verdien 0 angir fullstendig likhet, mens verdien 100 angir fullstendig ulikhet.

Global Compact

FN-initiativ om bedrifters sosiale ansvar. Medlemmene forplikter seg til å følge ni punkter om menneskerettigheter, miljø og arbeidsforhold.

HDI (Indeks for menneskelig utvikling)

HDI måler et lands gjennomsnittlige resultater på tre grunnleggende områder for menneskelig utvikling – et langt og sunt liv, kunnskap og en anstendig levestandard. HDI er en sammensatt indeks og inneholder således tre variabler – forventet levealder ved fødsel, utdanningsnivå (lese- og skrivekyndighet blant voksne og bruttoskolegangsprosent for primær-, sekundær- og tertiærtrinnet samlet) og faktisk BNP per innbygger (PPP-dollar). I HDI fungerer inntekt som representant for anstendig levestandard og som surrogat for alle de menneskelige valgmulighetene som ikke gjenspeiles på de to andre områdene.

HPI (Indeks for menneskelig fattigdom)

HPI måler nød i forhold til menneskelig utvikling. Mens HDI måler den allmenne framgangen i et land med hensyn til menneskelig utvikling, gjenspeiler HPI fordelingen av framgang og måler hvor mange som fremdeles ikke har fått ta del i framgangen. HPI utarbeides for utviklingsland (HPI-1) og for industriland (HPI-2). Det lages en egen indeks for industriland fordi menneskelig nød varierer etter sosiale og økonomiske forhold i et samfunn, og for å dra nytte av at tilgangen på data er bedre i disse landene.

HPI-1 (i utviklingsland)

HPI-1 måler nød på de samme områdene av grunnleggende menneskelig utvikling som HDI. Variablene som er brukt, er hvor stor prosentandel av befolkningen som forventes å dø før fylte 40 år, hvor stor prosentandel av den voksne befolkningen som er analfabeter, og brist når det gjelder allmenne økonomiske tilbud – offentlige og private – som gjenspeiles i hvor stor prosentandel av befolkningen som ikke har tilgang på helsetjenester og rent drikkevann, og hvor stor prosentandel av barn som er undervektige.

HPI-2 (i utvalgte OECD-land)

HPI-2 fokuserer på nød på de samme tre områdene som HPI-1 med tillegg av ett, nemlig sosial utelukkelse. Variablene som er brukt, er hvor stor prosentandel av befolkningen som sannsynligvis vil dø før fylte 60 år, hvor stor prosentandel av befolkningen som har en lese- og skrivekyndighet som ikke er høy nok til å være funksjonell, hvor stor andel av befolkningen som er inntektsfattige (dvs. som har en disponibel inntekt på mindre enn 50 % av gjennomsnittet) og hvor stor andel av befolkningen som er langtidsledige (12 måneder eller mer).

Likhet i kjøpekraft (PPP, Purchasing Power Parity)

En valutakurs som tar hensyn til prisforskjeller mellom land og gjør det mulig å sammenlikne reell inntekt og utbytte på internasjonalt nivå. På amerikansk dollars PPP-nivå, som brukes i årets rapport, har PPP USD 1 like stor kjøpekraft i det respektive land som 1 dollar i USA.

MDGs/ Milleniummålen

Åtte målbare mål for menneskelig utvikling og fattigdomsbekjempelse som verdens statsledere ble enige om på FN's Milleniumstoppmøte i september 2000. Målene innebærer blant annet å halvere verdens fattigdom innen 2015.

Menneskelig fattigdom og inntektsfattigdom

Menneskelig fattigdom defineres av armod på mange områder – fravær av et langt og sunt liv, av kunnskap, av anstendig levestandard og av deltaking. Inntektsfattigdom derimot defineres av nød på ett område – inntekt – enten fordi det antas at dette er det eneste slags armod som betyr noe, eller at alle former for nød kan sammenfattes i én fellesnevner. Begrepet menneskelig fattigdom anser mangel på anstendig inntekt som en viktig faktor i menneskelig nød, men ikke den eneste. Ifølge dette begrepet kan heller ikke all slags armod regnes i inntekt. Dersom inntekt ikke er sluttsummen av menneskeliv, kan heller ikke mangel på inntekt være sluttsummen av menneskelig nød.

Menneskelig utvikling

Menneskelig utvikling er prosessen med å utvide menneskenes valgmuligheter, ved å utvide menneskelige funksjoner og forutsetninger. Menneskelig utvikling gjenspeiler dermed også menneskelige resultater med hensyn til disse funksjonene og forutsetningene. Den er både en prosess og et mål. På alle utviklingstrinn er de tre viktigste forutsetningene for menneskelig utvikling at folk kan leve et langt og sunt liv, at de kan tilegne seg kunnskap, og at de har tilgang til de ressursene som trengs til en anstendig levestandard. Men menneskelig utvikling slutter ikke der. Andre valgmuligheter som er høyt verdsatt av mange mennesker, omfatter deltaking, sikkerhet, bærekraftighet, garanterte menneskerettigheter. Alt dette trengs for at mennesker kan være kreative og produktive og å ha selvrespekt, medbestemmelse og en følelse av å høre til et samfunn. Til sjuende og sist er menneskelig utvikling, utvikling av mennesker, for mennesker og ved mennesker.

ODA

Official Development Aid, som er offentlig utviklingsbistand og inkluderer både bilateral og multilateral bistand.

SUS – Samveldet av uavhengige stater

De tolv medlemmene i SUS er følgende tidligere Sovjetrepublikker: Armenia, Georgia, Aserbajdsjan, Kasakhstan, Kirgisistan, Moldova, Russland, Tadsjikistan, Turkmenistan, Usbekistan, Ukraina og Hviterussland.

TAI (Indeks for teknologisk utvikling)

En sammensatt indeks basert på åtte indikatorer i fire dimensjoner: teknologiskapning, utbredelse av moderne nyskapselser, utbredelse av tradisjonelle nyskapselser og menneskelige ferdigheter.

TRIPS

Forkortelse for Avtalen om handelsrelaterte aspekter av immaterielle rettigheter, som er en del av Verdens Handelsorganisasjons nye forhandlinger. Immaterielle rettigheter, eller opphavsrett til åndsverk, gjelder rettigheter som gis over menneskelig skapning, dvs ideer, kunnskap og nyvinninger. Verdens Handelsorganisasjon henviser hovedsakelig til kopieringsrettigheter og industrielle rettigheter, men man inkluderer også rettigheten til patenter over mer kontroversielle emner som korntyper, biobanker og menneskegener.